

تواری بنیادی موسیقی
پرویز منصوری

ketabtabla

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

Farviz Mansouri

منصوری، پرویز ۱۳۰۸-۱۳۹۰

تئوری بنیادی موسیقی / نوشته پرویز منصوری - [ویرایش ۳] - تهران: نشر فرهنگ، ۱۳۷۶.
۳۲۴ ص: مصور، جدول، پارتیتور، (کتابنامه هنر موسیقی ۱).
ص.ع. و مقدمه به انگلیسی.

The basic theory of music.

ISBN 978-964-431-007-2

ولادنامه

بناپ اول - چشم و چراغ، ۱۳۷۰

۱. موسیقی - آموزش - ۲. موسیقی - نظر به

الف. عنوان

VA۰ / ۷

MT ۱/ م ۸ ت ۹

۵

مرکز توسعه پیش از انتشار، ایستگاه کتابخانه‌های عمومی کشور

کارنامه هنر موسیقی

آرشیو ملی اسناد و کتابخانه ملی ایران

کتاب برگزیده سال ۱۳۷۱

تئوری بنیادی موسیقی

نوشته پرویز منصوری

نشوری بنیادی موسیقی
پرویز منصوری

آماده‌سازی و تولید
واحد ویرایش
مهرداد خاکزاد
مهرداد خاکزاد
روزبه زهرايي و عادل لشکري
حروف چيني و صفحه‌آرایی

واحد گرافیک
12 استودیو دوازده و دوازده
حسن کاوسی

تصویر روی جلد
سوپر عیدالله وده
شوکوسسی
حمید غیرت‌زاد
ناشر چاپ
محسن حقیقی
چاپ
ایران
مساللی علی

چاپ اول: ۱۳۷۰
چاپ نهم: ۱۳۰۶ ۱۱۰۰ نسخه

حقه حقوق چاپ و نشر این اثر مستقیماً برای نشر کارنامه محفوظ است.
مکتب انتشارات کتاب آرایس و عناصر آرایس، این کتاب را مجدداً منتشر است. همچنین هر نوع استفاده تجاری از این اثر با تکثیر آن
بدون صورت زحمات، حقوق، کتاب حقوق و تکنولوژیک و نشر در فضای مجازی، کلاً و جزاً، ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

مراکز پخش و فروش:

پخش کارنامه: خیابان شهید باهنر/تیاوران، شماره ۱۳۵، تلفن: ۲۶۱۱۷۹۸۶ و ۲۶۱۲۲۲۹۱۵۱
فروشگاه بزرگ شهرکتاب تیاوران با همکاری نشر کارنامه: خیابان شهید باهنر/تیاوران، شماره ۱۳۷
تلفن: ۲۲۱۸۵۹۶۱ + فکس: ۲۲۸۰۸۱۹۲

نشر کارنامه: خیابان کریم‌خان زند، چاپخانه مرکزی شیرازی، شماره ۱۱۶، واحد یک، تهران، ۱۵۵۷۹۸۵۷۲۱، تلفن: ۸۸۹۰۲۰۸۲

درباره مؤلف

پرویز منصوری در سال ۱۳۰۳ متولد شد. او یادگیری موسیقی را با ویولن اهرافی نزد موسی فی‌داورد آغاز کرد. سپس به هنرستان موسیقی رفت و نزد حسین ناصحی به فراگیری آهنگسازی پرداخت. او برای ادامه تحصیل در رشته آهنگسازی به اتریش رفت و بیش از ده سال در آن کشور به فراگیری موسیقی اشتغال داشت و با درجه دکتری فارغ‌التحصیل شد. منصوری پس از بازگشت به ایران از طریق آموزش، نوشتن و ترجمه به ترویج موسیقی پرداخت. او یکی از تأثیرگذارترین استادان و پیشگامان آموزش و گسترش موسیقی علمی در ایران محسوب می‌شود.

منصوری سال‌ها در هنرستان عالی موسیقی به تدریس مشغول بود. بسیاری از موسیقی‌دانان و نوازندگان برجسته کنونی از شاگردان وی به شمار می‌روند. از منصوری کتاب‌ها و مقالات متعددی در زمینه آموزش، نقد و بررسی موسیقی منتشر شده که از جمله می‌توان به این‌ها اشاره کرد:

چگونه خوب بشنویم؛

هارمونی تحلیلی؛

سازشناسی؛

کاروشی در قلمرو موسیقی ایرانی؛

...

کتاب تئوری بنیادی موسیقی مشهورترین اثر او است و در سال ۱۳۷۱ به عنوان «کتاب سال» برگزیده شد.

پرویز منصوری در آذرماه ۱۳۹۰ در ۸۷ سالگی درگذشت.

پیشگفتار

دوست من، تئوری خاکستری است، اما درخت جاودان زندگی سبز است.
— کوته، فارست

درست است که روند پویایی و دگرگونی زندگی و عمل در هیچ حد و حصری نمی‌گنجد و از هیچ اصل و حکم از پیش ساخته‌ای پیروی نمی‌کند، و لذا محک درستی هر اصل و حکمی خود زندگی است، ولی روند رشد درخت سرسبز زندگی از دانش و بینش تئوری بی‌نیاز نیست.

تئوری چکیده تجربه و عمل است، معرفت بر انبوه جنبه‌های گوناگون واقعیت است، نتیجه بررسی نظام درونی پدیده‌ها، و رهیافت به قانونمندی آن‌هاست؛ پس به کاربردن تئوری در واقع چیزی جز سود جستن از زندگی و عمل گذشته نیست. گاهی به نظر می‌رسد که تئوری و عمل در تعارض با یکدیگر قرار دارند، ولی خود این تعارض نیز بخشی از روند زندگی است؛ این دو یکدیگر را تکمیل می‌کنند، چنان که نادیده گرفتن یا دست کم گرفتن یکی از آن‌ها - چه در علم و چه در هنر - در نهایت برای سرسبزی و باروری درخت زندگی زیانبار است.

رابطه دو مقوله تئوری و عمل در موسیقی نیز همان اهمیتی را دارد که مثلاً در فیزیک یا مکانیک می‌بینیم. نوازنده‌ای که «به شیوه سنتی»، یعنی بدون آگاهی از تئوری موسیقی، به نواختن ساز می‌پردازد مانند تعمیرکاری است که کورکورانه و بدون آشنایی با علم مکانیک و محاسبات ریاضی و روابط اجزای ساختمان یک اتومبیل می‌کوشد آن را تعمیر کند و در این کار دستاویز او چیزی جز مشاهدات و آموخته‌های فردی نیست. البته کسب مهارت‌های فردی از راه آزمایش و خطا و ممارست و پشتکار تا حدی میسر است؛ اما آنچه موجب سرعت و عمق یادگیری می‌شود بهره‌گیری از تئوری است. آموزش تئوری اگر مقدمه و ملازم عمل باشد گذشته از صرفه‌جویی در زمان یادگیری، اشراف بر همه جوانب موضوع کار و روشن‌بینی در عمل را هم در پی دارد. به عبارت دیگر تئوری روند آموختن عمل را آسان‌تر و کوتاه‌تر می‌سازد، و البته در پرتو عمل تئوری نیز دیگر آن قدر دشوار و تاریک به نظر نمی‌آید.

کتاب حاضر، که در واقع ابزاری است برای آموزش مبانی تئوری بنیادی موسیقی، با توجه به آنچه درباره اهمیت تئوری گفته شد نوشته شده است، و به این امید که هنرجویان

و دستداران موسیقی را با مبانی دانش امروزی موسیقی آشنا کند و در نهایت سهمی در اعتلای موسیقی ما داشته باشد.

بنای نگارش این کتاب بر این پایه نهاده شده است که همه، از استاد موسیقی گرفته تا خواننده‌ای که کمترین دانشی از موسیقی ندارد، بتوانند از آن بهره‌مند شوند، ولی البته شرط خواننده ناآشنا این است که گذشته از هوش متوسط علاقهٔ موشکافانه‌ای هم به فراگرفتن پیچیدگی‌های تئوری موسیقی همراه با پشتکار فراوان داشته باشد. از سوی دیگر، نویسنده خواننده‌ای را هم در نظر داشته است که فراگیری موسیقی را تا مراحل عالی تر، و حتی مرحلهٔ استادی، پیموده ولی در میان راه گسستگی‌هایی برایش پیش آمده و درک برخی نکته‌ها یا پیوند دادن برخی مطالب را کم یا بیش مهمل گذاشته و به دست فراموشی سپرده است.

از این گذشته، نویسنده کوشیده است تا آنجا که میسر است خوانندهٔ این کتاب را از مراجعه به استاد بی‌نیاز سازد. به عبارت دیگر این کتاب نوعی خودآموز است. برای رسیدن به این هدف در نگارش این کتاب قواعدی رعایت شده است که اهم آن‌ها از این قرارند:

۱) در توضیح و تشریح هر نکتهٔ تئوریک تا آنجا که امکان داشته اشاره‌ای به سیر تحول آن شده است. این اشاره‌ها پاسخی است به پرسش آن عده از خوانندگان که در برابر هر «قاعده»‌ای (شاید برای فراگیری عمیق‌تر) از خود می‌پرسند «چرا چنین است؟». از سوی دیگر، از آنجا که این اشاره‌ها ممکن است از حوصلهٔ برخی دیگر از خوانندگان بیرون باشد و موجب پاره شدن رشتهٔ کار آن‌ها شود، توضیحات اضافی را با حروفی متمایز از متن اصلی چاپ کرده‌ایم تا خواننده بتواند با خیال راحت از مطالعهٔ آن‌ها چشم‌پوشی کند.

۲) در میان فصل‌های نخستین، و نیز در پایان همهٔ فصل‌ها، پرسش‌ها و تمرین‌هایی آورده شده است، چنان که خواننده ناگزیر است در نوشتن پاسخ آن‌ها نه از حافظه بلکه از اندیشهٔ خود یاری بگیرد. هرگاه خواننده به پاسخ درست برسد، می‌تواند

فهرست

۷ درباره مؤلف
۸ پیشگفتار
۲۱ سرآغاز

۲۶ مشخصه‌های صدا از نظر موسیقایی
۲۶ نواک
۲۷ دیسرتد
۲۷ شدت
۲۷ ملتن و رنگ

فصل یکم: نشانه‌های اولیه خط موسیقی

۳۱ درباره خط موسیقی
۳۱ نام نت‌ها
۳۲ ریشه تاریخی نظام‌های هجایی و القیاسی
۳۲ پرشش و تمرین
۳۵ حامل
۳۶ کلید
۳۷ پرشش و تمرین
۳۸ خط‌های تکمیلی
۳۹ پرشش و تمرین
۳۹ حامل‌ها و کلیدهای دیگر

۴۱ رابطهٔ نت‌ها میان حامل‌های دوگانهٔ پنج خطی (مضاعف)
۴۲ شکل‌نت‌ها
۴۵ پرسش و تمرین
۴۶ نام شکل‌های نت به زبان‌های مختلف
۴۶ اشارهای کوتاه به شکل‌های نت‌نویسی در قدیم
۴۷ نقطه و نقش آن
۴۸ پرسش و تمرین
۵۰ خط اتحاد و خط اتصال
۵۱ پرسش و تمرین
۵۲ سکوت
۵۴ پرسش و تمرین
۵۴ تمرین‌های پایان فصل

فصل دوم: تأکید و وزن ۵۷

۵۹ تأکید
۶۱ میزان
۶۱ وزن
۶۲ گونه‌های میزان
۶۳ کسر میزان
۶۴ نمونه‌هایی چند از میزان‌های ساده
۶۵ میزان ترکیبی
۶۶ راهنمای وزن‌های ساده و وزن‌های ترکیبی
۶۷ وزن خوانی
۶۸ سه بر دو و دو بر سه، و تقسیمات وابسته
۶۹ سنکوپ
۷۱ یکی از کاربردهای خط اتحاد
۷۱ ضد ضرب
۷۲ تمرین‌های پایان فصل

فصل سوم: فاصله (۱) ۷۷

۷۹ معنای فاصله در موسیقی
۸۰ نسبت بسامد
۸۰ اندازه‌گیری فاصله

۸۱	فاصله ساده - فاصله ترکیبی
۸۲	برسش و تمرین
۸۳	برده و نیم برده
۸۴	نشانه‌های تغییر دهنده
۸۸	انواع نیم برده
۸۹	برسش و تمرین
۹۰	معکوس فاصله
۹۱	شستی‌های پیانو
۹۲	تمرین‌های پایان فصل

فصل چهارم: گام و تونالیت

۹۷	تعریف گام
۹۹	گام کروماتیک
۱۰۰	دیز با بمل
۱۰۲	گام دیاتونیک
۱۰۲	گام دیاتونیک بزرگ (گام بزرگ)
۱۰۵	نظام پیوند در گام‌های بزرگ
۱۱۰	رابطه میان دیزها و نت آغاز گام
۱۱۲	رابطه میان بمل‌ها و نت آغاز (بایته) گام
۱۱۳	رابطه میان گام‌هایی با نیم برده (ی کروماتیک) اختلاف
۱۱۶	برسش و تمرین
۱۱۸	نام نت‌ها به زبان‌های مختلف
۱۱۹	اشاره‌ای دیگر به تاریخچه نامگذاری هجایی
۱۲۰	نظام شش نت و نامگذاری هجایی
۱۲۲	درجه‌های گام
۱۲۳	برسش و تمرین
۱۲۳	مؤدی دیگر در گام‌های دیاتونیک
۱۲۵	تأثیر فاصله میان درجه‌ها در حرکت (ملودیک) آنها
۱۲۶	گام کوچک و نسبت آن با گام بزرگ
۱۲۷	گام‌های بزرگ و گام‌های کوچک نسبی هر یک
۱۲۸	گونه‌های گام کوچک
۱۳۰	برسش و تمرین
۱۳۱	نت‌های تونال و مُدال
۱۳۲	نت‌های مُدال در قدم

۱۳۲	گام‌های دیگر
۱۳۶	تمرین‌های پایان فصل
۱۴۱	فصل پنجم: فاصله (۲)
۱۴۳	تشخیص دقیق فاصله
۱۴۴	بنیه‌های فاصله
۱۴۸	معکوس فاصله‌ها
۱۵۰	درباره معکوس کردن فاصله‌های ترکیبی
۱۵۱	بنیه‌های دیگر
۱۵۱	فاصله‌های آنهارمونیکی (مترادف)
۱۵۲	ملازمت و ناملازمت فاصله
۱۵۳	نظریه‌های دیگر درباره خوش‌آهنگی و ناخوش‌آهنگی
۱۵۳	انتقال
۱۵۸	روش دیگر
۱۵۹	تمرین‌های پایان فصل
۱۶۳	فصل ششم: قواعد نت‌نویسی
۱۶۵	درست‌نویسی خط موسیقی
۱۷۳	تمرین‌های پایان فصل
۱۷۵	فصل هفتم: حامل و تاریخچه آن
۱۷۷	مقدمه
۱۸۲	کاربرد حامل‌های گوناگون
۱۸۷	کلیدهای سه‌گانه
۱۸۹	تمرین‌های پایان فصل
۱۹۳	فصل هشتم: مدهای کلیسا
۱۹۵	مقدمه: موسیقی در یونان باستان
۱۹۸	موسیقی در قرون وسطی
۱۹۸	مدها، پایه موسیقی کلیسایی
۲۰۱	نشانه‌های تغییر دهنده در مدهای اصلی

۲۰۳	تشریح‌های پایان فصل	
۲۰۵	وزن‌های دشوارتر	فصل نهم:
۲۰۷	مقدمه	
۲۰۸	میزان‌های لنگ	
۲۱۰	تقسیم‌های لنگ	
۲۱۱	وزن در آواز ایرانی	
۲۱۲	جمله موسیقی و رابطه آن با میزان	
۲۱۴	تبدیل قسمت قوی به قسمت ضعیف (نیمه قوی) میزان	
۲۱۵	نکته‌ای درباره سنکوب	
۲۱۷	میزان‌های مخلوط	
۲۱۹	لحظه‌های بی‌ضرب	
۲۲۰	گزینش بهترین وزن	
۲۲۲	تشریح‌های پایان فصل	
۲۲۵	تکمیل خط موسیقی، نشانه‌های دیگر	فصل دهم:
۲۲۷	نشانه‌های درون حامل	گروه نخست:
۲۲۷	(۱) نشانه‌های نت‌واره	
۲۲۷	— آبیگاتورا	
۲۲۸	— گزش	
۲۲۹	— آپوجیا تورا	
۲۳۰	— گروینسو	
۲۳۱	— تریل با تری	
۲۳۵	— نت‌های آریژوار پیش از آکورده	
۲۳۵	(۲) نشانه‌های فرمال	
۲۳۵	— دو لا خط تکرار	
۲۳۶	— داکاپو	
۲۳۷	— دال سنیو	
۲۳۷	— تکرارهای دیگر	
۲۳۹	— سکوت‌های درازتر از یک میزان	
۲۳۹	نشانه‌های بیرون از حامل	گروه دوم:
۲۴۰	(۱) نشانه‌های شکلی و قراردادی	
۲۴۰	— نقطه توقف	

۲۴۰ نقطه
۲۴۱ نقطه دراز یا نقطه میخی
۲۴۱ مترواستاکانو
۲۴۲ نشانه‌های تأکید
۲۴۲ موارد کاربرد خط اتصال
۲۴۳ نشانه‌های تدریجی
۲۴۴ (۲) نشانه‌های واژگی
۲۴۴ نشانه‌های یک [یا چند] حرفی
۲۴۵ نشانه‌های توضیحی:
- واژه‌هایی برای تعیین شدت و ضعف صدا
- واژه‌هایی برای نمبر سرعت اجرا
- نشانه‌های حالت اجرا
- نشانه‌هایی که بر دستگاه مترنوم نقش شده‌اند
۲۴۹ واژه‌های دیگر
۲۵۰ بارنوتونوسی
۲۵۶ ترمین‌های پایان فصل

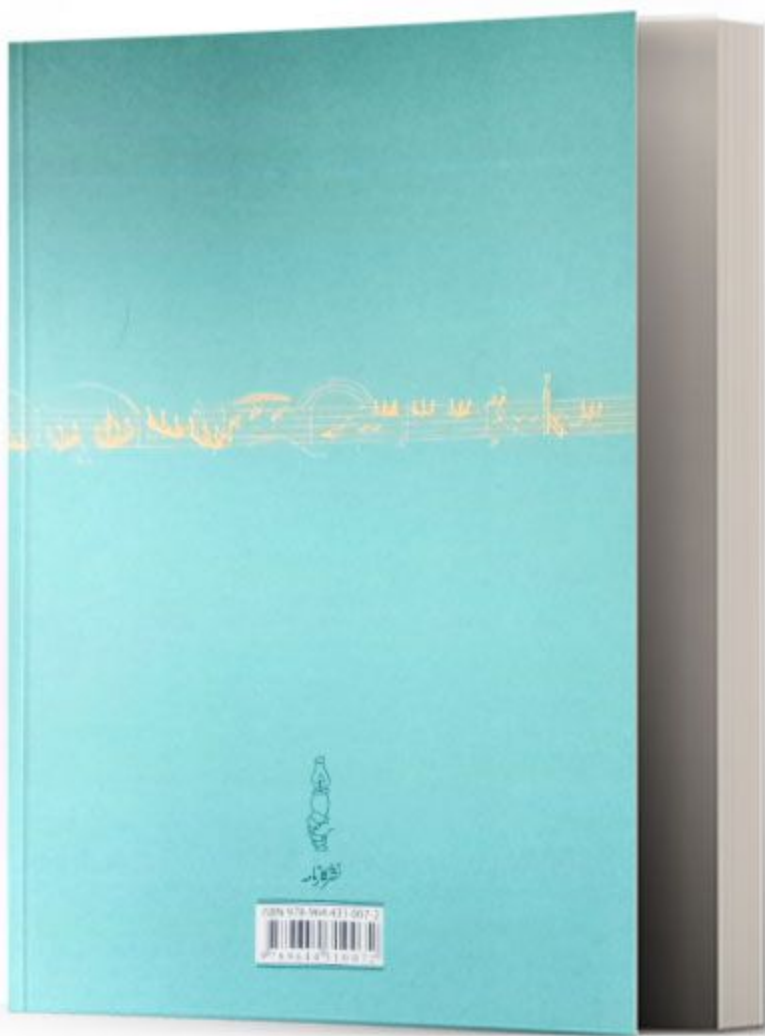
فصل یازدهم: آکوردشناسی ۲۵۹

۲۶۱ چند نکته پیش از آغاز بحث
۲۶۴ ساختن آکورد
۲۶۵ دلیل
۲۶۷ انواع آکورد
۲۶۹ فاصله‌های درون آکورد
۲۷۱ اشتراک آکوردها
۲۷۲ معکوس آکوردها
۲۷۴ آکوردهای چهار صدایی
۲۷۵ معکوس آکوردهای چهار صدایی
۲۷۵ ترمین‌های پایان فصل

فصل دوازدهم: سرآغاز هارمونی ۲۷۹

۲۸۱ هارمونی چیست
۲۸۲ بخش‌های هارمونی
۲۸۲ نظری به دو شیوه چند بخشی

۲۸۲	چهاربخشی کردن آکورد	
۲۸۶	پیوند آکوردها	
۲۸۹	تمرین	
۲۹۰	یک نمونه	
۲۹۲	تمرین‌های پایان فصل	
۲۹۵	توضیح برخی از اصطلاحات و مفاهیم مهم موسیقی	پی‌افزود:
۳۰۷	واژه‌نامه	

978-96-433-007-2

9 789643 300722